

İLK
HEYECANLAR
1

Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillahi Rabb'il âlemin. Vessalatu vesselamu alâ Resûlina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecmaîn.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in hadis-i şeriflerini, dinimizin iki kaynağından birisi olarak gördüğümüzü, bu görüşümüzün, böyle inanmamızın da imanımızdan kaynaklandığını vurguladık. Yani biz Kur'an-ı Kerim'e Kur'an gibi bakıyoruz diye hadis-i şerife Kur'an'ın dışında, bakmasak da olabilecek bir kaynak olarak bakamayız diyoruz. Evet, hiçbir şey Kur'an gibi değildir. Ama hadis-i şerif de başka bir şey değildir. Bunun ortasında durmak zorundayız. Hadis-i şeriflerle Kur'an'ı muadil tutarsak cinayet işlemiş oluruz. Hadis-i şeriflerle İmam Gazali'nin sözlerini aynı tutarsak yine cinayet işlemiş oluruz. Hadis-i şerif, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemi temsil ediyor. Kur'an'ın Allah'ı temsil ettiği gibi. Nasıl Kur'an'la çelişki Allah ile karşı cephelere geçmektir celle celaluhu, hadis-i şeriflerle çelişmek de Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemine karşıdır.

Ümmeti Muhammed olarak biz Peygamber'imizi nerede görüyorsak ona ait sözleri de orada görürüz. Tıpkı Allah'ı neyiz olarak görüyorsak O'nun kitabı Kur'an'ı da o çapta gördüğümüz gibi. Eğer bir mü'min Bakara Suresi'nin onuncu ayeti ile Buharî'deki bir hadisin eşit olduğunu düşünüyorsa bizi bağlayıcılığı bakımından bu tamamen cahilce yanlış bir şeydir. Bu bir aşırılıktır. Kur'an'a saygısızlıktır. Bu sanki Allah'ın Kur'an'ı tamam olmadan Peygamber'i bu dünyadan gitmiş gibi bir evham çıkarır. Tam bunun karşısında başka bir aşırılık da Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem mi, falanca Müslüman mı, filanca düşünür mü deyivermektir. Bu nedenle biz ortada durduğumuz zaman, dengede durduğumuz zaman şöyle bir ölçü kullanabiliriz. Çok basit. Bizim kafa yapımızda Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem nerede ise hadisleri de oradadır. Biz عِبْدَهُ وَرَسُولَهُ diye iman ettik Allah'ın kulu ve peygamberi diye iman ettik. Hadisler de bir kulun peygamberlik olarak konuştuğu şeylerdir. Ama Allah'tan konuşurken "Rabb'imiz, ilahımız, Allah" diyoruz. Bu sözlerden sonra Kur'an'ı koyacak başka bir yer yok. Allah'ın sözü, Rabb'imizin Kitabı ve İlah'ımın emri.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemine önünde secde etmek, ona tapınmak olduğundan bu bir şirk olacağından yasaktır. Hadis-i şerifleri de Kur'an görmek Buharî'yi alıp Kur'an'ı Kerim'in yüz on beşinci ayeti tayin etmek, aynı şekilde Peygamber'e tapınmak şirk olduğu gibi günah olduğu gibi aşırılık olduğu gibi bu da bir aşırılık çeşididir. Bu ortalamayı yakalamaya çalışıyoruz. Bu ortalamayı yakalarsak Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellemine hadislerine hizmet etmenin onuruyla gururlanacağımız gibi Kur'an'ımızın da yüceliğini gölgelememiş oluruz.

Eski ümmetlerin düştüğü sapıklık bildiğimiz gibi Allah'ın onlara emanet etmiş olduğu Tevrat, Zebur ve İncil'i bu mantıkla muhafaza edememeleridir. Tevrat ki Zebur onun uzantısıdır İncil de onun uzantısıdır. Ne Zebur ne de İncil müstakil bir kitap değildir Tevrat'ın düzeltilmiş şekilleridir. Yahudilik de Hıristiyanlığın aslıdır. Yahudilerin çevirdikleri alavere dalaverelerden sonra yeni peygamberin eliyle Hıristiyanlığı düzeltilmiş olarak gönderdi. Hıristiyanlar da o bildiğimiz maceraya kapıldı. Bataklıkları aynı şimdi her ikisi de muharref.

Ne yaptılar? Önce peygamberlerinin onlara emaneti olan ellerindeki Tevrat'ın ayetleriyle Musa aleyhisselamin sözlerini bir tuttular. Bir karışıklık, bulanıklık oldu mu bu arada? Bu sefer

hahamların sözleri Musa aleyhisselaminkilerle bir sayıldı. Yani bir kere peygamber sözünü Allah'ın sözüyle karma yaptın mı yani bir kere Tevrat'ın içine Allah'ın koymadığı ayetleri koydu mu insanlar bu peygamber sözü de olsa neticede bedel, Tevrat'ın ellerinden gitmesi oldu. İncil'de daha fena oldu. İncil'de bu bile olmadı. İncil, herkes istediği gibi yazdı. Tevrat uzun yıllar yine muhafaza edildi. Muharref hâliyle filan içindeki karışıklıklara rağmen Tevrat epey muhafaza edildi. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem kendi zamanında Tevrat'tan orijinal şeyler bulunabileceğini düşünüyordu. Ashabı kirama sataşmamalarını emretti. "Ne yalanlayın ne doğrulayın, size ne adamların kitabı." Ne yalanlayın ne doğrulayın. Bu ne demek? Risk almayın. Üç beş tane ayeti doğrusundan kalmış olabilir. Hıristiyanların İncil'e yaptıkları ise bu kadar bile değil. Onlar daha fena yaptılar. وَلَا الضَّالِّينَ Onun için onlara deniyor.

Şimdi bu tarihi serüveni niye zikrettik? Bizim hadis-i şeriflere bakışımız, hafif bir taktik hatası taşıdığı zaman maazallah Kur'an-ı Kerim'e böyle bir macera yaşatabiliriz. Evet, Allah Kur'an'ını koruyor ama hangi nesil böyle bir hata işlerse o neslin kendisi için Kur'an'ı kaybetme riski ortaya çıkar. Evet, Kur'an'a bir şey olmaz. Allah bir mücahit kulunu gönderir, nesilleri Kur'an'ı Kerim'in aslına çevirir. Ama o arada yirmi, otuz senelik sıkıntı berbat olur. Bunun en canlı en iyi bildiğimiz örneği, halife Me'mun zamanında Ümmeti Muhammed'in karşılaştığı Mu'tezile fırtınasıdır. Bir on beş sene kadar Ümmet çok büyük sıkıntı çekti. İnsanlar gel-gitler yaşadılar. Harun Reşit'ten sonraki dönem -işte hicretin yüz doksaniyle, iki yüzü-iki yüz onu arasındaki dönem diyelim- böyle bir on, on beş, yirmi yıllık bir Mu'tezile fırtınası geldi gitti. Hedef, ana hedef, Kur'an'ı Kerim'i tıpkı bugünkü gibi yani Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, ashabı kiramsız anlama hastalığı. 'Allah bu kitabı bize indirdi! Düşünün anlayın dedi. Düşündük böyle anladık' demek istediler. Bir on, on beş sene Bağdat çalkalandı. Bağdat çalkalanınca Ümmeti Muhammed'in merkezi olduğu için her tarafa bir huzursuzluk yayıldı. Ama on beş sene sonra Ahmed Bin Hanbel hayatını bedel olarak ortaya koymaya çalışınca on beş sene sonra fitne kalktı. Yani bir Ahmed bin Hanbel gönderdi Allah, bu fitneyi temizledi. Ama o dönemin içinde Halife Me'mun bir yığın insan öldürdü bu uğurda.

Resmen saraya çağrıldı koca koca âlimler, "ne diyorsun" bu konuda dendi. Muhakeme edildi. Tıpkı, belki gençler için bilinmeyen bir şey bu 163. madde diye bir madde vardı Türkiye tarihinde. 1990'lı yıllara kadar bu madde hoca uçurdu. Yani 163'e takıldı gitti. 163'e takıldı ömrü zindanlarda geçti hocaların, âlimlerin. Yani bir tür Lat ve Uzza gibiydi, put. Bu 163. maddeden mü'minler çok zayıf verdi. Çok fazla zayıf verdiler. Tıpkı 163. madde gibi bir uygulama yapıldı, onlarca âlim öldürülürdü, susturuldu, en azından ölüm korkusuyla pek çok âlim kenara çekildi, deyim yerindeyse tonlarca ilmi çürüdü. Konuşamadılar, yazamadılar, çizemediler. Böyle bir fırtına estirildi. Bu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hadis-i şeriflerinin Kur'an'dan tecrit edilme hamlesiydi. "Hadislerin kutsallığı dursun ama söz bizim de olsun biz de konuşalım. "Ben böyle düşünüyorum" diyebileyim" diye çıkmış bir afetti, fırtınaydı. Netice olarak, hadis-i şeriflere oturttuğumuz yer çok önemli. Hadis-i şerifleri Kur'an görüyorsak bu bir afettir. Yahudilerin Tevrat'a yaptığı şey karşımıza çıkar. Hacı amca sözü görüyorsak maazallah din elimizden gider. Peki nedir? Kitabullah; bir. İki; Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ve hadis-i şerifleri. Üç; Ümmeti Muhammed'in müçtehit âlimleri.

Muaz radiyallahu anhu Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem Yemen'e gönderirken ona çok enteresan bir sorgulama yapmış. Bu çok meşhurdur. Usulü fıkıh ilminin temel kullandığı hadis-i şeriflerden bir tanesidir. Efendimiz ona diyor ki: "Muaz, sen şimdi İslam'ı yeni öğreneceklerin bulunduğu ve bir yığın olaylarla karşılaşacağın bir yere gidiyorsun. İnsanlar İslam'ı yeni öğreniyorlar. Karşılaştığın olayları nasıl cevaplayacaksın?" "Allah'ın kitabı yani Kur'an'a bakarım" diyor.

“Bulamazsan” diyor. “Resûlu’nün Sünnet’ine bakarım” diyor. “Bulamazsan” diyor. “İçtihat ederim” diyor. Efendimiz çok mutlu oluyor, elini Muaz’ın göğsüne koyuyor. Muaz’ın konumu ne orada? Elçisi konumunda. “Allah’ın, elçisinin elçisine bu güzelliği nasip ettiği için şükrederim” diyor. Veya benzer bir ifade buyuruyor.

Buradan bu Muaz hadis-i şerifinden ne anlıyoruz. Kur’an varken başka bir şey yok. Kur’an’ın olmadığı yerde hadisimiz var. Hadisimizin de olmadığı yerde bu ikisinden bir sentez yapabilecek müçtehit ararız. Bu Ümmeti Muhammed’in Kur’an’ı koruma, İslam’ı canlı tutma projesidir. Böyle kuruldu böyle devam etti. İnşallah kıyamete kadar da böyle devam edecek. Çok hassasiyet gösterdiğim için bir kere daha tekrar ediyorum: Biz, Ümmeti Muhammed olarak, Kur’anımıza hadis-i şerifleri yama yapamayız, yapmayız, kabul etmeyiz. Kur’anımız namazda zamlı sure okunur bir kitaptır. Ne Buhari’deki ne Müslim’deki; ne mütevatir ne sahih hiçbir hadis Kur’an’dan zamlı sure olarak okunamaz. Hadisin seviyesi o seviye değildir. Ama hadis-i şerifleri ayak ayaküstüne atıp okunabilir tarihi değeri olan sözler olarak da görmeyiz. Bu bakış tarzı ashabi kiramın bakış tarzıdır. Allah onlardan razı olsun. Böyle baktılar. Böyle tanıdılar Allah’ın dinini, böyle de bize tanıttılar. Onlardan sonraki bizim büyük müçtehitler olarak da gördüğümüz hem tabiin uleması hem onlardan sonra gelen tebe’üt tabiin müçtehitleri de bu gözle baktılar. Böyle bakıyoruz, hadis-i şerifleri böyle değerlendiriyoruz.

Bu dersimizde bu mantığı direkt ve dolaylı olarak dile getiren örnekler konuşacağım. Bu örneklerden tıpkı ashabi kiram konuştuğumuz zaman nasıl sahabi bir yere oturursa hadisi iyi anlayacağız dedik ve ashabi kirama bakışımız ne olmalı diye bir ders yaptık. Şimdi de hadis-i şerifi hangi gözle ele almış, hadisle meşgul isimler sahabi olur, tabiin olur, Aliyy ibni Medini olur, Ahmed bin Hanbel olur, imam Müslim olur, İbni Mace olur? Yani hadiste zirve isimler var. Bu isimler hadisin bize taşındığı kanallardır. Bunlar hadisi hangi gözle değerlendirmişler, hayatlarının neresine oturtmuşlar? Bunu bilmemiz hâlinde biz de hadis-i şerifleri oraya oturtacağız. Kur’an olarak gördüler desek bakacağız ki Kur’an olarak görmemişler. Bunları herhangi bir fıkıh kitabı olarak görmüşler desek, öyle de görmemişler. Hadis, insan sözü ile Allah sözü arasında orta bir yerde duruyor, durmalıdır. Böyle durduğu zaman biiznillahi teâlâ hadis-i şerifin bereketinden istifade ederiz. Bizden sonraki nesle bu emaneti çok iyi bir şekilde taşımamız oluru.

Bir kere kardeşler, hadis-i şerife bakış -bu örneklere geçmeden önce- beş şeydir. Bizim için değil ama. O bahsettiğim sahabi, tabiin, tebeu’t tabiin, ondan sonraki muhaddisler, cerh ta’dil âlimleri, rivayet ve dirayet açısından hadis âlimleri beş perspektiften hadis-i şerifi görmüşler. Yani mesela; Ahmed bin Hanbel muhaddislerin imamlarındandır. Muhammed bin İsmail el-Buhari rahmetullahi aleyhim cemian hadislerin emiru’l mü’minidir. Ne demek emiru’l mü’minin? Ümmeti Muhammed’den, Allah’a iman edenlerin hadis konusunda emiridir. Böyle büyük biri. Bunlar hadis-i şerifi beş zaviyeden ele almışlar. Emeklerini beş yatırım üzerinde değerlendirmişler.

Birincisi; bunların nazarında hadis dinlemek, okumak diye bir kavram var. Hadis okuyorlar ve dinliyorlar. Tekrar ediyorum: bize bu konu bu şekilde aktarılması gerekmiyor. Biz zaten hazır lokma yediğimiz için bizim ne hadisçi sayılmamız caizdir ne de hadise bir katkımız olacak. Biz, canımızı ve imanımızı kurtarmak istiyoruz. Yani hadis bize bir emanet, hazır paketlenmiştir. Ama inşallah bu beş perspektife Allah lütfeder de biz de gaye olarak ulaşırız.

زور دةؒلل الله بعرزف Zor değil Allah için. Yani İmam Buhari tırnağını kesse o tırnağın altındaki çöp olsaydım Őerefti benim için. Ama Allah'tan böyle istemiyorum. Siz de Őahit olun, İmam Buhari'den fazla Peygamber'imın Sũnnet'ine hizmet etmek istiyorum. Kıyamet gũnũ dirilirken İmam Buhari'nin yanında olmak istemem, peŐimden o gelsin. İsterim, isteyen istiyor. Ama hak edemem, tırnağının altında kir olmak bize nasip olmaz, ayrı bir konu. Ama içimdeki sevda odur. Bu Őmmet'in İmam Buhari'si var. **أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي الْحَدِيثِ** tir o. Ben bir daha onu ne yapayım. Onu geçerim inşallah diye uęraŐırım bu beş Őeyi beŐle çarpılmıŐ olarak bende gerçekleŐir.

Elli sene sonra, yũz sene sonra böyle bir salonda belki de uzayda bir derste insanlar uzaya çıkmıŐlar mekikle orada ders yapıyorlarken, hadis okunurken Şimdi benim İmam Buhari'yi andığım gibi bir Nureddin Yıldız vardı tabi onlar Nureddin bin Hilmi diyecekler hadis statũsũne göre o olmasaydı İmam Buhari unutulacaktı. Hayali bile tatlı kardeşim suç mu hayal görmek? Uzayda dersim okunur. İmam Buhari ile o zaman blũŐũrũz. Dũnyanın emiri o, uzayın hadis emiri Nureddin olur. Zor değil Allah için, zor değil. Benim için bunu hayal etmek belki Őeytan tarafından zor gösteriliyor. Biiznillahi teâlâ Rabb'im lũtfeder, daha da yũksek makamlara gelirim.

Her hâlũkarda bugũnũ görmemize Allah'ın vesile olarak yarattığı başta Enes ibni Malikler, ÂiŐe binti Ebubekirler radiyallahu anhuma olmak ũzere ashabı kiramdan itibaren özellikle ũũncũ asrın sonuna drdũncũ asrın baŐlarına kadar hadisi Őmmeti Muhammed'in onurlu bir savaŐı olarak kũltũr savaŐı olarak grũp bu uğurda mũr feda edenler, gecelerini gũndũz görenler, gũndũzlerini yollarda at ũstũnde deve ũstũnde yũrũyerek geçirenler... İnşallah hadisle yolculuk diye bir ders yapacağız. Orada arkadaşlar harita ũzerinde göstereceğim; İmam Buhari diyoruz ama tembel bir devenin ũzerinde kaç bin kilometre kat etmiş. Yirmi-otuz senelik hayatı boyunca... Bir deve devenin yanlarında kitapları defterleri, hokka, divit, nũne de binmiŐ gidiyor. Bu insanlar, Buhara'dan Bağdat'a geliyor. Bağdat'tan Mekke'ye gidiyor. Mekke'den Medine'ye gidiyor. Bir duyuyor ki Yemen'de filanca var. Hemen o gũn kestiriyor biletini, uçaktan kestiriyor. Duyuyor ki Semerkant'ta filanca var. Oraya gidiyor hemen. Bunlar böyle arkadaşlar. Haritada hızlı bir Şekilde elle iŐaret etsen insanın gzũ kamaŐır. Nereye gidiyorsun haritada böyle? Bu kadar uzun, on binlerce kilometre mesafe yol kat ediyorlar. Ne Őemsiye var yanlarında ne ayakkabı var. Bũtũn bu emekleri yapanlar -Allah onlarda razı olsun- sadece tek gayeleri var: Musa'nın baŐına gelen, İsa'nın baŐına gelen, Davut'un baŐına gelen Muhammed aleyhisselamın baŐına gelmesin. ũnkũ Davut aleyhisselam da bir sũrũ hadisler söyledi. İsa aleyhisselam da pek çok Şeyler söyledi ama elli sene sonra hiçbir Şey kalmadı onlardan. ũnkũ onların İmam Buhari, gibi Ahmed Bin Hanbel gibi bir hadis için yũz kilometre bin kilometre gidecek bir adamı olmadı.

Dolayısıyla burada çok önemli bir perspektif çiziyoruz arkadaşlar. Başta Enes İbni Malik'ten, ÂiŐe binti Ebubekir radiyallahu anhtan itibaren olmak ũzere hadisler yazılıp kũllyatlar oluŐan zamana kadar beş sistem ũzerinden çalıŐtı muhaddisler.

Birincisi; hadis dinlediler ve okudular. Hadis dinlemek ve okumak diye bir kũltũr oluştu. Bunu iman konusu yaptılar adeta. Ne kadar hadis dinlemiş adamsın? Ne kadar okumuş adamsın? Enteresan rnekler arkadaşlar zikredeceğiz inşallah. Yani bazı örnekleri böyle alıyorum, bilgisayardan onu kaydedip Şu kağıtlara not tutmak için çıktısını verene kadar bakıyorum, bakıyorum dakikalar geçmiŐ. Gzũm durmuŐ kalmış. Hemen kaynağını araŐtırıyorum. Sahih bir haber mi yoksa tarihi olay mı zikredilmiŐ. Biiznillahi teâlâ zaten menkıbe kitaplarından asla nakil yapmayacağım, yapmıyorum da. 'Bu menkıbedir' derim yaptığım zaman. Burada naklettiğim Şeyler senedi olan Şeyler. Ki inşallah

sened ne demek göreceğiz. Şimdi mesela; İbni Abdi'l Berr'in filan kitabı diye bir eser zikredeceğiz. "Burada naklediyor" dediğimiz zaman o sözü kim kimden duymuş, nerede duymuş, bu bilinerek söyleniyor. Burada biz belgeli, tasdikli bir bilgi veriyoruz.

Şimdi bu kadar muhteşem örnekler, bir kültür yaşamışlar, bir kampanya yaşamışlar, bu kampanyanın özeti şu; hadis dinleyeceksin, hadis okuyacaksın. Ama tekrar vurguluyorum: Onların kültürleri Kur'an okumayı ve Kur'an dinlemeyi ezmemiş. Kur'an zaten okumuşlar. Mesela; çok enterasan örnekler göreceğiz. On yaşında bir çocuk geliyor, muhaddisin önüne getiriyor babası. "Buyur" diyor. "Bu hadis okuyacak." "Yavrum, sen Kur'an'dan ne biliyorsun" diyor. "Hafız değilim" diyor. "Kur'an barajını geç, gel bana" diyor. Buna benzer örnekler zikredeceğim inşallah. Diyor ki: "hemen gittim" diyor. Çünkü hadis okumazsan kültürsüz, seviyesiz Müslüman kabul ediliyorsun. Hadis okumak için de hafız ol gel bana diyor. Yani Kur'an'ı ezdirmemişler. Beş çalima yapmışlar diyoruz. Birincisi; hadis okudular, hadis dinlediler ama bu arada Kur'an dinlemek, Kur'an okumak ezilmedi. En başta ilke olarak ne dedik? Kur'an'ın hep etrafında dönüyoruz zaten. Kur'an'a müdahale yok, Kur'an'ı tenkis edecek, değerini bir puan düşürecek çalışma asla ortada yok. Buna kimsenin müsaade etmesi mümkün değil.

"Bu beş madde çok önemli" dedik. Burada hadislerle dirilişi nereye oturttuğumuz ya da bize İmam Buhari'den itibaren nasıl geldi, bunu tekit ediyoruz. Birinci olarak; hadis dinlemek, hadis okumak diye bir iş var. İkinci olarak da dinlediğinin okuduğunun kaynağını araştırmak var. 'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki' diye Bağdat'ta hiçbir camide diyemiyorsun. Biz şimdi 'Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki' diyoruz. Ama Bağdat'ta, Yemen'de, Mekke'de, Medine'de, Kûfe'de, Basra'da çıkıp da birisi Cuma vaazı yapıyor, talebesine ders verecek "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki" diyemiyorsun. Sen hangi yılda yaşıyorsun? Hicretin yüz ellinci yılında. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ashâbı kiram bu dünyadan çekileli kaç sene oldu? Yaklaşık yüz sene. Sen nereden gördün Resûlullah'ı? Ben görmedim, filanca âlimden dinledim. Adını söyle bakalım kimden dinledin sen. Abdurrezzak'tan dinledim. Güzel, o kimden dinlemiş ki bunu belgelemek zorundasın. Kimden dinledin? Abdurrezzak'tan. O kimden dinledi? O da Vehb ibni Münebbih'ten dinledi. O kimden dinledi. Ebu Hureyre'yi görmüş. Çok güzel, buyur konuş. O zaman söze şöyle başla:

"Bana hocam Abdurrezzak söyledi. Abdurrezzak'a da Vehb söylemiş. O da Ebu Hureyre'den duymuş, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş."

Gelişigüzel "Resûlullah buyurdu" demek yok. Neden? Bu insanların karşısında konuşmacı olarak duruyorsun. Bu insanlar her yerde hadis hocası görüyorlar. Çocuklar bile on binlerce hadis biliyor. Ortaya bir serüven çıkıyor bu sefer, nedir bu? Kim kimden duymuş? Abdurrezzak Vehb'den duymuş. Vehb, Ebu Hureyre'den duymuş. Bir dakika Abdurrezzak'ı sen nereden gördün? Yemen'e gittim orada üç ay kaldım. Üç ay Abdurrezzak'tan ders okudum. Himm güzel, gel bakalım Zehebi, araştır bakalım, bu Yemen'e ne zaman gitmiş? Güvenlik soruşturması yapıyor. Yemen'e gidip gitmediği belli değil. Sen ne zaman gittin Yemen'e? Biz seni Bağdat'ta gördük. Abdurrezzak'ın kitabından okumuştum ben bunu. O zaman Abdurrezzak'tan duydum demeyeceksin, Abdurrezzak'ın kitabında gördüm diyeceksin. Biz, bugün elhamdülillah, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki diye Buhari'de gördüğümüz zaman, Riyazu's Salihin'de hadis gördüğümüz zaman sanki şu gözlerimde Sevgili Peygamber'imi görüyormuş gibi güven buradan kaynaklanıyor. Herkes istediği gibi konuşmamış. Ebu Hureyre'yi nerede görmüş bu adam? Bu nerede yaşamış? Mekke'de yaşamış. Ebu

Hureyre'yi nerede görmüş bu? Ebu Hureyre Mekke'ye sadece hac için gelmiş. Çünkü Ebu Hureyre'nin nereye gittiğini çok iyi biliyoruz biz. Bu Ebu Hureyre'yi hacda görmüş olması muhtemel. Ama anlattığı hadis hacla ilgili değil. Bu, Ebu Hureyre'yi görüp görmediği için bir tereddüt olabilir. Görmedi de demiyoruz. Gördüğünü belgeleyecek bir durum yok. Ebu Hureyre ile beraber hac yaptığı belli olan bir başkası "Ebu Hureyre beş dedi" diyor, bu ise "üç dedi" diyor; bu yalan konuşuyor. Bunun sözünü kabul edemeyiz. Neden? Çünkü Ebu Hureyre ile hacda buluşup buluşmadığına tam garantimiz yok. Diğeri tam garantili. Ebu Hureyre ile beraber bulundular. O kaç diyorsa odur o zaman.

Bunun örneklerini göreceğiz ki arkadaşlar, biiznillahi teâlâ hadisler bize gelirken buna sened, isnad sistemi deniyor. Bu sistemi âlimlerin bin iki yüz sene nasıl işlettiklerini gördüğümüzde hepimiz sonunda şunu söyleyeceğiz: "Ne demek ya internet ağı ne demekmiş ya?" İnternet, sanal bir ağ. On binlerce âlim dünyada bin iki yüz sene önce realiter bir ağ kurmuşlar. Örnekler getireceğiz göreceğiz inşallah, binlerce âlimi "kimlerle nerede oturmuş kalkmış, hayatında yalan söylemiş mi söylememiş mi, namazlarına düşkün müydü değil miydi, ailesinde huzur var mıydı yok muydu" diye psikolojisini iyice tahlil edeceğiz, bu adamın adı geçen hadisler iyidir diyeceğiz. "Bu, bu hadisi dinlediği zaman on iki yaşındaydı. Hadisi anlattığı zaman da kırk beş yaşındaydı. Aradan geçen yirmi senede bu hadisi karıştırmış olabilir" diyeceğiz. Bugün teknolojinin sanal âlemde kurduğu ağı, kâğıt ve belge üzerinde kuracağız Allah'ın izniyle. Kurulmuş yani biz bunu göreceğiz.

Tekrar ediyorum: Beş şey gerçekleştirdi hadis dünyası. Birincisi; hadis dinlediler, okudular. İkincisi; dinledikleri ve okuduklarını kaynaklandırıldılar. Biz buna ileride sahih mi zayıf mı belgelediler diyeceğiz. 'Sahih' diye bir kelime kullanacağız, 'zayıf' diye bir kelime kullanacağız. Yaptıkları araştırmada, bu belgelendirmeye sağlam raporu verdilerse bu hadis, sahihtir diyeceğiz. Yani bir sorun yok diyeceğiz. Belgelenmediyse bu hadis zayıftır, diyeceğiz. Hadis uydurma bir sözse buna başka bir puan vereceğiz. Elhamdülillah, dinlediler, okudular ve dinlediklerini, okuduklarını belgelediler. Hem kendisini belgeledi hem bir önceki üstadını belgeledi.

Arkadaşlar, enteresan misallerle karşılaşacağız. Bir âlim hocasından söz ederken 'أَنْبَأْنَا' diyor. Bana söyledi öğretti haber verdi anlamına gelen bir kelimedir. 'حَدَّثْنَا' ise bize hadis olarak anlattı demektir. Mesela; ben size Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki diye anlatıyorum. İçimizden biri eve gidiyor diyor ki: "أَنْبَأْنَا Nureddin." Nureddin Hoca bize söyledi, böyle anlattı. Diğeri de gidiyor diyor ki: "حَدَّثْنَا Nureddin" Nureddin Hoca bize böyle anlattı, diyor. Bu iki kelime arasında hiçbir fark yok. Yani bunun ikisi de ben Nureddin'i dinledim demek. Ama hadisçiler arasında bu anlatım kalite farkıdır. Bir hocanın 'bana hadis olarak anlattı' demesi başka 'konuştu' demesi başka. Bunu bir puanlama sebebi yapmışlar. Dedim ya bu ağ sanal âlemde kurulmamış. İnsan beyninde kâğıt üzerinde, kütüphanelerde, deve sırtında, çöl yollarında bu ağı kurdular. Allah, onlardan razı olsun. Onlarca derste bu sistemi göreceğiz inşallah. Sonunda, göğsümüzü Ağrı Dağı kadar genişletip Buhari ile iftihar edeceğiz inşallah. İmam Müslim'in kitabının kütüphanemizde olması aklımızın, beynimizin var olması kadar bizi mutlu edecek. Bakacağız ki birilerinin 'bu Müslim hadisymiş' derken dudak kıvrımları sadece "insan bilmediğinin düşmanı olurmuş"tan kaynaklanıyormuş.

Üçüncü olarak; hadis dünyasının bu büyük adamlarının hadis-i şerife hizmetlerini konuşuyoruz. Üçüncü olarak da hadisleri ezberlediler. Bin, on bin, yirmi bin, elli bin, yüz bin, bir milyon. Ahmed bin Hanbel: "bir milyon hadis biliyorum" diyor. İmam Buhari'nin kitabında tekrarsız dört bin civarında hadis var. "Yüz bin hadisten seçtim bunları" diyor. Fakat burada yeri geldiğinde konuşulacak fakat şimdi hadis ezberlemekte bir kavram kargaşasını burada düzeltmeye çalışayım:

Şimdi bir hadisi Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz zikrediyor, Ebu Hureyre duyuyor. Ebu Hureyre'den işte filanca tabii duyuyor. A diyelim ona. Ondan da B duyuyor. B'den de Ahmed bin Hanbel duyuyor. Ebu Hureyre, A, B, C. Aynı hadisi Ebu Hureyre anlatırken, A, B, C dinliyordu ya; E,D,F diye birisi daha dinliyor. Aynı hadisi K, R, N, diye birileri daha dinliyor. Çünkü Ebu Hureyre kulaktan kulağa gizli bir ey söylemiyor. Bir mescitte bin kişiye ders veriyor. Göreceğiz inşallah yeri geldiğinde beş bin kişiye ders yapmışlar. Bunlar, her bir üç kişi beş kişiye anlatıyor. Şimdi biz Ebu Hureyre'nin bir tane hadis-i şerifi var. Ebu Hureyre'de bir tane o. Bize geldiğinde yedi, sekiz, on, yirmi otuz hadis olabiliyor. Aynı hadis ama biz hadisi Peygamber'e doğru giderkenki güzergâhında izliyoruz. Bir güzergâhtan Ebu Hureyre'ye ulaşıyoruz. Başka bir güzergâhtan yine Ebu Hureyre'ye ulaşıyoruz. Dolayısıyla biz onu bir hadis görüyoruz. Hadisçi, kimden kimin neyi duyduğunu da söylemek zorunda olduğu için en baştaki tek cümleye hadis demiyor, ulaştığı güzergâhı bir hadis sayıyor. Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemden en iyi ihtimalle yirmi bin civarında hadis gelmiştir. Tekrarlar tamamen tecrit edilse on bin, on beş bini geçmeyiz. Ama Ahmed bin Hanbel: "bir milyon hadis biliyorum" diyor. O bir milyon güzergâhlarını da sayarak söylüyor. Yaklaşık olarak beş bin civarında ravi var. O ondan o ondan, bu isimler üzerinden dağılımını bildiği için çok hadis biliyor. Bunu örneklendireceğiz inşallah, farklı misaller üzerinden gördüğümüzü çok rahat anlayacağız.

Hadis-i şerif dinlediler, okudular, kaynaklandılar, sıhhatini belgelediler, hadis-i şerif ezberlediler. Bu ezberleme, bizim işte mesela; Riyazu's Salihin'de bin sekiz yüz civarında hadis-i şerif var. Bu Ahmed bin Hanbel'in Riyazu's Salihin'de en az iki yüz bin civarında hadis vardır. Neden? Riyazu's Salihin'deki hadisler onu Ebu Hureyre'den, Enes ibni Malik'ten, Ömer bin Hattap'tan duyanın duyduğudur. Onu başkaları da duymuştur. Ahmed bin Hanbel onların duyduğunu da duymuştur. Ahmed Bin Hanbel ona da hadis diyor. Yani bir talebe, hadis hocasının önünde oturduğunda sadece Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem böyle buyurdu duymuyor, Ahmed, Mehmed'den Mehmet Ali'den duyduğuna göre böyledir diyor. Dur burada diyor. Aynı hadisi filan filan filanca da Resûlullah'tan böyle duydu diyor; o da iki. Aslında hadis ilmi nereden duyduğunu belgelemektir. Diğeri basit bir hadis bilgisi. O ilim dalı değil. Onlar hazır lokuma ilim demiyor. O sahabi için öyle. Mesela; Ebu Hureyre'nin beş bin hadis-i şerifi var. Rakamlar sekiz bine kadar çıkar ama beş bin hadis var. Ebu Hureyre'nin bütün bildiği beş bin hadis Ahmed Bin Hanbel'de yüz bin civarındadır. Yani Ebu Hureyre'nin beş bin Ahmed bin Hanbel hadis-i şerifini çarpı yirmi biliyor. Ama aynı hadisleri. Neden? Ebu Hureyre'ye Ahmed bin Hanbel en az yirmi kişiyle ulaşıyor. Yirmi farklı koldan ulaşıyor. Sonunda zaten onlar Ebu Hureyre ile kavşağında birleşiyorlar. Bu sebeple çok büyük bir hadis külliyatı ezberi gerçekleşti. Bugün insanların yani ne üniversite imtihanında soru çözmeye ne de şiir ezberlemeye filan benzetemeyecekleri kadar büyük bir ezber külliyatı oluştu. Hadisleri duydular, okudular, kaynaklandılar, ezberlediler.

Ve dördüncü madde olarak da hadisin fıkhına daldılar. Yani kuru bir aktarıcı, dosyalayıcı olarak yaşamadılar Allah onlardan razı olsun. Yani ashabi kiram başta olmak üzere bahsettiğimiz üçüncü, dördüncü asra gelindiğinde- asır deyince ben hicret asrını kastediyorum- hadis ilmiyle meşgul olan muhaddisler -Allah hepsinden razı olsun, yerleri hadis-i şerifin bereketiyle kıyamete kadar nurlu olsun- hadis-i şerifleri dosyaladılar, ezberlediler, mevlit gibi okuyup gitmediler. Ne diyor Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem diye anlamaya çalıştılar. Buna Arapça ıstılahında 'fıkhü'l hadis' hadisin fıkhını anlamak.

Fıkıh; bir şeydeki bilgiyi derinlemesine anlamaya deniyor. Fıkıh ilmi bilgiyi derinleştiren ilim demektir. Bu, mesela şöyle örnek vereyim; bir Müslüman'ın abdest alarak namaz kılacağını öğrenmesi fıkıh değildir. Namazın farzlarından biri abdesttir diye bir bilgi fıkıh bilgisi değildir, ilmihal bilgisidir. Fıkıh bilgisi abdestin, namazın şartı nasıl olduğunu anlamaktır. Dosyanın içine sızabildiğin zaman fıkıh bilmiş olursun. O yüzden ashâbı kiram dinimizin, ilmimizin kaynağı oldukları hâlde fakih değildiler diyoruz. İçlerinde yüz, yüz yirmi kadar fakih vardı. Fıkıh bilgisi çok azdı. Hâlbuki fıkıh bilgimiz, ilmimiz o yüz binlerce insandan bize geliyor. Yani maden kaynağı onlardı ama işlenmiş maden değildiler, çok kuyumculuk da yapamadı. Ama bir Ömer bin Hattap öyle değil, Ali öyle değil radiyallahu anhum cemian. Onlar aynı zamanda fakihtiler.

Ashâbı kiramdan itibaren hadis-i şerifler yayıldıkça, fıkıhını anlamak yani hadisin derinliğine dalmak da bir gaye hâline geldi. Bir Buharî mesela; hadisin fıkıhını da bilen insandır. Onun için İmam Buharî'nin hadis kitabı olan Sahih'inde mevcut bir hadis-i şerif -yüz yirminci hadis diyelim mesela- aynı hadis, İbni Mace'de de vardır, Ahmed bin Hanbel'in Müsned'inde de vardır. Ama âlimler incelerken mesela; "bu hadis, Buharî'de de var, İbni Mace'de de var, Ahmed bin Hanbel'de de var ne kadar güzel işte" demezler. "Bu hadis her yerde var ama Buhari bunu filan bölüme koymuş" derler. Buhari'nin koyduğu yer çok değerli onlar için. Çünkü Buhari, Muhammed Bin İsmail rahmetullahi aleyh -benim rakip olduğumu kararlaştırdık ya, benim rakibim- yani onu buraya niye koydu? Mesela; nikâhla ilgili bir konu bakıyorsun ki bunu kul hakları diye bir yere koyuyor. Allah, Allah! Ne ilgisi var. He meğerki oradan babanın kızına filanca ile evlenme hakkı var diye baskı yapabilir mi yapamaz mı bu hükmü çıkarmış. Demek ki evliliği hür kadının kendi seçimi olarak görüyor. Bunu oraya yazmıyor. Yerleştirme tarzından onlarca hüküm çıkıyor. Çünkü Buhari ansiklopedi değil fakih.

Buhari stokçu değil kuyumcu. Basit bir taş gördüğün şeyden bilezik üretiyor. Madenden sanat üretiyor. O yüzden Buhari'nin tertibi deniyor mesela; tertibi, kitabını dizisi çok enteresan, besmele ile başlamıyor kitabına. Kitabının Hamdele, salvelesi yok. Bu bile tez konusudur. Kitabı hâlbuki besmele, salvele, hamdeleyi öven, gerekli gören hadislerle dolu ama kendi hamdele, salvele koymamış kitabına. Diğer kitaplarında var. Çok enteresan. Yani mesela; kitabını ne ile başlatıyor? Genelde kitaplar su ve taharet konusuyla başlar. Buhari öyle başlatmamış, ilimle başlatmış. 'Bedyul Vahiy' Vahyin Başlangıcı diyor. İmanla alakalı pek çok hadisi Buhari, "peygamberler tarihi" diye bir bölüme koymuş. Çok enteresan. Peygamberler tarihi ile amentü şartlarının ne alakası var diyorsun sen. Ama peygamberlerle bağlantı kuramayanın iman etmeyeceğini düşünüyor. Ben şu anda böyle rakamlı örnekler vermiyorum. Buhari'nin Fıkhu'l Hadis uzmanı olduğunu, tabii aynı şekilde Müslim öyle değil mi? Müslim'de başka bir kafa var. Müslim bunu başka bir zaviyeden ele aldı.

Tekrar toparlıyoruz: Derdimiz; Buhari'yi anlatmak değil. Ona sıra geldiğinde onu da konuşacağız inşallah. Beş şey gerçekleştirdi bu Ümmet'in muhaddis kadrosu ilk üç asırda, dedik. Hadis dinlediler, okudular, hadis-i şerifleri kaynaklandırıdılar, sahihliğini belgelediler, ezber kampanyasına giriştiler. Kafaları hadisle doldu. Ve hadis-i şerifi incelemesine ele aldılar. Fıkhu'l Hadis dediğimiz hadisin inceliklerinin ne olacağını belgelediler. Bu da dördüncü maddesi.

Ve beşinci madde; doğal olarak bunu hepimiz tahmin ederiz. Hep hadisi ne kadar amele dönüştürdüklerini ele aldılar. Yani hadis biliyor. Hadisin nereye konacağına dair örnekler veriyor vs. bunlar hepsi geçiliyor "ne kadar hadise göre Müslüman'sın" bunu standartlaştırdılar. Yani sen kaç bin hadis biliyorsun değil senin günlük amelin, hayatın, kaç hadise dayanıyor? Çünkü hadis-i şerifleri

onlar, herhangi bir şekilde Sevgili Peygamber aleyhisselam Efendimiz'in tatlı hatırası olarak görmediler. Cennete girmenin vizesi olarak gördüler. Bu da onlara 'yüz hadis biliyor aferin' dedirtmedi hiçbir zaman. Yüz hadisten yetmişini uyguluyor hayatında dedirtti. 'Sen şu hadisi bilmiyor musun' dedirtti.

Hatırlarsanız önceki derslerden birinde Said ibni Müseyyeb'in sabah namazı kıldığı bir camiden örnek vermiştik. Tabiiinden birisi geliyor birisi sabah namazının sünnetiyle beraber birkaç rekât daha kılıyor. Hâlbuki hadis-i şerif ne diyor: "Sabah imsak vakti oldu mu güneş doğana kadar dört rekât namaz kılacaksın; iki farz iki sünnet. Daha fazla sünnet kılmak mekruh o saatte." Şimdi bu hadisi biliyor. İyi bir muhaddis, bu hadisi iyi biliyor. Bakıyor ki adam dört rekât sünnet kıldı, gelip de imamla farza niyet etti. "Sen ne yaptın kardeşim" diyor, sen nasıl fazla namaz kılarırsın? Sanki camide sigara içmiş birini tenkit eder gibi ediyor. Adam ne diyor: "Ya Said, sen kıyamet günü Allah'ın fazla sünnet namaz kıldın diye bana azap edeceğini mi zannediyorsun" diyor. "Onu bilmem ama Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sünnetine aykırı davrandın diye sana azap etmesinden korkuyorum" diyor. Onların bildiği hadis, çok değerli tarihi sözler değil bugün ne yapması gerektiğini, nasıl düşünmesi gerektiğini, ağlaması gerekiyorsa ağlamasını, gülmesi gerekiyorsa gülmesini kararlaştırdığı hayat rehberi onun için hadis-i şerif. Başta ashabi kiram olmak üzere ki yüzde yüz ashap için geçerlidir bu böyle yaşadılar. Onlar bir hadis biliyorlarsa kafaları kopsa onlar için onu kimse değiştiremezdi. Böyle oldukları için Allah onlardan razı oldu zaten. Sonraki nesilde tabiin nesli de büyük oranda böyle. Elbette bize gelene kadar bu ivme maalesef aşağı kadar düştü. Allah sonumuzu hayretsin. İnşallah biz, ivmeyi yukarı doğru çıkaran nesil oluruz. O neslin de inşallah imamlarından olmayı Rabb'imiz bize nasip eder.

Tekrar vurguluyorum: bütün bu konuştuğumuz şeyler, hadis ilmine yönelik olarak bu konuştuklarımız, hepsi toplandığında, biz burada selefimizden yani hadis ulemamızdan örnekler vereceğiz. Şöyle yaptılar böyle yaptılar. Bu örnekler, anlamamıza yardım edecek. Ama toplam beş şeye hizmet ettiler: Hadis dinlemek diye bir kültür oluştu. Evinden çıkıyor, nereye gidiyor bu çocuk? Hadis dinleyecek. Bizim tıpkı haber dinlediğimiz gibi. Tık tık tık haberlere baktığımız gibi tık tık hadislere baktılar, okudular. "Şu kadar hadis dinlemiş insan" dediler. Hayatın pirimi oldu hadis-i şerifler. Böylece hadis dinlemek hayatta değer yapan bir şey olunca Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hiç unutulmamış oldu. Hep canlı kaldı. Hep Bağdat sokaklarında, Basra sokaklarında Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dolaşıyor gibi hissettiler, peygamber burada gibi oldu. Onun için Tirmizi, el-Camiu'l Kebir'i yazınca: "kimin evinde bu kitap varsa evinde Resûlullah vardır" diyor. Çünkü dört bin civarında hadis var içinde. Hep "Resûlullah dedi ki, Resûlullah yaptı ki..." bir de "ben de böyle düşünüyorum" diye bir cümle yok içinde. Onlar evimde bir hadis kitabı varsa Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem buradadır diye gördüler. Ama rafta değil gönüllerinde. Sadece gönüllerinde değil dillerinde, gözlerinde, ellerinde; pratikte bir Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem dinlediler, okudular. Bir dinleme, okuma kültürü oluştu. Bu kültür, hayatın pirimi hâline geldi. Okuduğu kadar değerli oldu.

Arkadaşlar,

Çok enteresan bir örnek; İmam Şafi sekiz yaşında Mekke'de hadis okumuş. Demişler ki: "Mekke'de okuyacağın başka hoca kalmadı." Demek ki üniversiteyi erken bitirmiş. "Medine'ye git, Malik bin Enes'ten de oku" demişler. Medine'ye gelmiş İmam Malik'ten izin isteyecek o da biraz sert

mizaçlı. “Bu yaşta sen ne yapacaksın” demiş. O da gitmiş huzurunda kabul görmek için bir hafta sonra tekrar gelmiş. “Beni ders okumak için önüne alsın diye Muvatta’yı bir haftada ezberledim” diyor. Kolay değil SBS’ye hazırlanacak tabi. Muvatta demek üç bin hadis ravileriyle beraber demek. “Şu şundan duymuş. Nafi’den, Nafi’ İbni Ömer’den İbni Ömer Resûlullah’tan” hep böyle. İmam Malik ile Resûlullah arasında üç veya dört kişi var. ‘Bir haftada ezberledim’ diyor. ‘Bir oku bakalım, dedi’ diyor. Nasıl olsa bir haftada ne okuyacak diye düşünmüştür. Baştan sona okuyunca o da bir tazelemiş oldu kendi Muvatta’sını tabi. Bu neyi gösteriyor? Çocuğa nasıl tıp fakültesi diyorsun da tıp fakültesine gidinceye kadar ilkokuldan itibaren çocuk belki yüz bin soru çözüyor. Ezberliyor, on sene önce çıkmış sorular, beş sene önce çıkmış sorular, çıksaydı nasıl olacaktı sorular, dershanede çıkanlar, okulda çıkanlar, merkezi imtihanda çıkanlar hepsini ezberliyor.

Sen hayatı Resûlullah’a aleyhisselatu vesselam bağladığın zaman Medine sokaklarında, Basra’da başka türlü adam sayılmıyorsun. Zaman geliyor işte bir haftada Muvatta ezberliyor. Muvatta öyle kolay ezberlenecek değil bir haftada o kitabı okuması bile zor. Ezberliyor, neden? Çünkü annesi ona inandırmış, “başka türlü bu toplumda zirveye çıkamazsın” demiş. Bunu gerçekleştirdiler. Dinlediler, okudular, kaynaklandırıldılar, ezberlediler. Hadisin fihına indiler, derinlemesine indiler. “Bu hadis ne demek istiyor” tartıştılar, tartıştılar, “hocalar talebeleriyle, talebeler hocalarıyla şöyledir” dediler. Kamuoyu oluşturdular ve sonunda hadise göre yaşayan bir nesil çıktı ortaya. Buna biz Ahmed bin Hanbel dedik, Aliyy ibni Medini dedik, filanca dedik. İsimleri hiç önemli değil ama muhteşem bir nesil Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem kabri şerifinde bulunurken onu Basra sokaklarında, Kûfe sokaklarında, Bağdat mescitlerinde yaşattılar. Böylece on bin hadis bilmek onlar için sakız oldu. Yirmi bin hadis bilince ‘vay be bir şeylerden anlıyor’ oldu. “Elli altmış hadis biliyor.” “E maşallah biraz mürekkep yalamış.” Yüz bin hadis bilince de “e biraz okumuşa benziyor” bu oldu.

Arkadaşlar,

Biz hafızı Kur’an-ı Kerim’i ezberleyene diyoruz. Ama bin iki yüz sene önce Bağdat’ta hafız, Kur’an’ı ezber bilen, en az beş bin hadisi ravileriyle bilene deniyordu. Şimdi de sadece güzel sesliye deniyor. Sesi güzelse hafız güzel okudu deniyor. Güzel değilse Kur’an kursu mezunu deniyor. Sesi güzel değil nesine hafız diyeceksin ki? Çünkü bize kala kala cici bir ses kaldı. O nesille bu nesil arasındaki bu farka rağmen, o neslin bu muhteşem hizmetini yok sayan için diyebileceğim en iyi söz: “Allah cahillikten kurtarsın, biraz da vefa nasip etsin” dir.

Ve sallallahu ve selleme alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ecmaîn.
Velhamdülillahi Rabb’il âlemin.